

Vrijheid en vaderschap

De verschillen in de rechtvaardiging van politieke macht in het werk van Robert

Filmer en John Locke

Bachelor Scriptie:

Naam:

Universiteit:

Datum:

Begeleider:

Wijsbegeerte

Mare Purkins

Utrecht

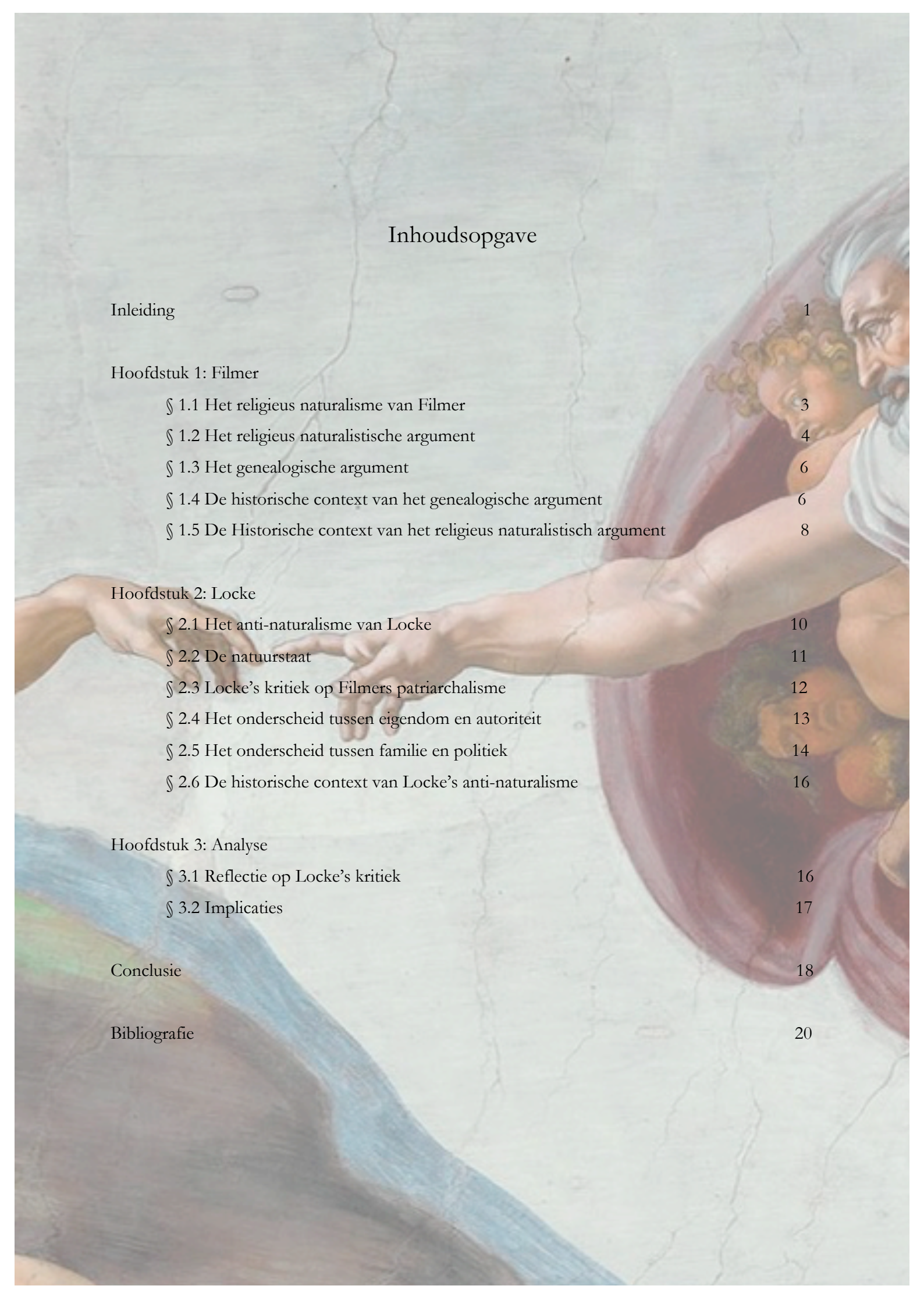
Juli 2016

Dr. Karianne J. Marx

*So God created mankind in his own image,
in the image of God he created them;
male and female he created them.*

Afbeelding: fragment van *The Creation of Adam*, onderdeel van het door Michelangelo Buonarroti geschilderde plafond van de Sixtijnse kapel uit circa 1511-1512. *The Creation of Adam* wordt algemeen beschouwd als de verbeelding van Genesis 1:27.

(Bron afbeelding: Michelangelo Buonarroti [Publiek domein], via Wikimedia Commons.)

The background of the page is a faded, light-colored reproduction of Michelangelo's famous fresco, 'The Creation of Adam'. The central focus is the two hands reaching toward each other: the hand of God on the right, extended from a reclining position, and the hand of Adam on the left, reaching out from a similar reclining position. The rest of the figures and the surrounding architectural elements are visible but less distinct due to the fading.

Inhoudsopgave

Inleiding	1
Hoofdstuk 1: Filmer	
§ 1.1 Het religieus naturalisme van Filmer	3
§ 1.2 Het religieus naturalistische argument	4
§ 1.3 Het genealogische argument	6
§ 1.4 De historische context van het genealogische argument	6
§ 1.5 De Historische context van het religieus naturalistisch argument	8
Hoofdstuk 2: Locke	
§ 2.1 Het anti-naturalisme van Locke	10
§ 2.2 De natuurstaat	11
§ 2.3 Locke's kritiek op Filmers patriarchalisme	12
§ 2.4 Het onderscheid tussen eigendom en autoriteit	13
§ 2.5 Het onderscheid tussen familie en politiek	14
§ 2.6 De historische context van Locke's anti-naturalisme	16
Hoofdstuk 3: Analyse	
§ 3.1 Reflectie op Locke's kritiek	16
§ 3.2 Implicaties	17
Conclusie	18
Bibliografie	20

Vrijheid en vaderschap

De verschillen in de rechtvaardiging van politieke macht in het werk van Robert Filmer en John

Locke

*Filmer en Locke representeren beiden een verschillende rechtvaardiging van politieke macht. Filmer een paternalistische religieus-naturalistische en Locke een liberale anti-naturalistische rechtvaardiging. Locke wijst het paternalisme van Filmer sterk af in zijn *Two Treatise of Government*. Deze filosofen kwamen tot zulke uiteenlopende theorieën omdat ze beiden een compleet verschillend wereldbeeld representeren: Filmer het conservatieve en Locke het progressieve.*

Inleiding

De geboorte van Adam is het bekendste tafereel dat wordt verbeeld op het plafond van de Sixtijnse kapel van Michelangelo. Ook is het samen met Leonardo da Vinci's laatste avondmaal het meest gedupliceerde religieuze kunstwerk ooit. De geboorte van Adam heeft altijd tot de verbeelding gesproken, ook nog ver na de renaissance. Het verbeeldt de geboorte van de mens en inspireerde veel kunstenaars. Maar ook filosofen waren geïntrigeerd door dit moment in de Bijbelse geschiedenis. De zeventiende-eeuwse filosoof en monarchist Robert Filmer gebruikte het als inspiratiebron voor zijn politieke patriarchale filosofie toen de wetenschappelijke revolutie de kop op stak en de rechtvaardiging van een absolute monarchie op losse schroeven kwam te staan. De opkomst van de natuurwetenschappen en bijbehorende innovaties veranderde de manier waarop de mens naar zichzelf en de wereld keek.¹ Deze veranderingen hingen samen met politieke veranderingen: de populariteit van het feodale hiërarchische stelsels nam af en moderne soevereine staten, die meer gelijkenissen vertonen met onze huidige maatschappij, wonnen aan terrein. Deze politieke veranderingen kwamen echter niet zonder slag of stoot tot stand. Tijdens de Engelse burgeroorlog (1642-1651) werd de monarchie, en diens patriarchaal theoretisch fundament, sterk aangevallen. De republikeinen stelden dat de macht van de koning niet absoluut mocht zijn, maar aan regels gebonden moest worden. In reactie op de claims van de

¹ Donald Rutherford, "Innovation and Orthodoxy in Early Modern Philosophy," in *The Cambridge Companion to Early Modern Philosophy*, geëdit door Donald Rutherford (Cambridge: Cambridge University Press, 2006), 12. <http://dx.doi.org/10.1017/CCOL0521822424.002>

republikeinen schreef Robert Filmer zijn bekendste werk *Patriarcha* (1680) met als doel de patriarchale positie waarin de monarch oppermachtig was te verdedigen.²

Robert Filmer beschrijft in zijn *Patriarcha* hoe in een absoluut hiërarchisch stelsel de politieke autoriteit op een natuurlijke wijze kan worden gerechtvaardigd. Hij stelt dat politieke macht paternalistisch moet worden begrepen: de machtsverhouding die bestaat in de relatie tussen vader en zoon. Deze machtsverhouding in een politiek systeem betekent dat de regering, in welke vorm dan ook, de macht en de positie heeft om voor het volk te beslissen wat hen ten goede komt. Filmer doet een poging om de goddelijke autoriteit van de Engelse Stuarts aan te tonen door deze te herleiden naar de autoriteit die God aan Adam gaf. Deze autoriteit is vanaf de Bijbelse tijd, via het nageslacht, doorgegeven tot en met de tijd van de Stuarts.³ Filmer's tijdgenoot John Locke keert zich in zijn *Two Treatise of Government* sterk van dit patriarchalisme af. Hij stelt juist dat de mens van nature vrij is en niet onderworpen is aan natuurlijke machtsverhoudingen zoals beschreven door Filmer.⁴ Hierin komt duidelijk naar voren dat de rechtvaardiging van een bepaalde politieke theorie sterk afhangt van de plaats die de mens hierin toegekend krijgt.

Deze twee filosofen representeren beide een geheel andere denkwijze over de aard van de mens en daarmee de rechtvaardiging van politieke macht. Waar Filmer er een meer conventionele visie op nahoudt, kiest Locke voor een meer revolutionair uitgangspunt. Filmer representeert de conventionele stroming omdat hij de eerste was die zijn patriarchale rechtvaardiging van een staatshoofd zo volledig en systematisch uitwerkte. Locke representeert de nieuwe lichtung aan filosofen, met een individualistischere kijk op de mens, omdat hij zich expliciet afzet tegen Filmer, en hier ook een groot deel van zijn *Two Treatise of Government* aan wijdt.

Onderzocht zal dan ook worden hoe Filmer en Locke, hoewel tijdgenoten, tot zulke uiteenlopende rechtvaardigingen van politieke macht konden komen. In het bijzonder waarom Locke Filmer's paternalistische rechtvaardiging van een staatshoofd zo sterk afwijst en of deze afwijzing gegrond is. In hoofdstuk 1 zal Filmer besproken worden. Ten eerste komt aan de orde wat de grondslag is van zijn politieke theorie; ten tweede wordt er ingegaan op de argumenten die hij gebruikt ter rechtvaardiging van een patriarchale monarchie; ten derde wordt onderzocht hoe de argumenten van Filmer te verklaren zijn vanuit zijn historische context. Hoofdstuk 2 zal gaan

² Melissa A. Bulter, "Early Liberal Roots of Feminism: John Locke and the Attack on Patriarchy," *The American Political Science Review* 72 (1978): 173, URL: <http://www.jstor.org/stable/1953604>.

³ John A. Simmons, "Theories of the State," in *The Cambridge Companion to Early Modern Philosophy*, ed. Donald Rutherford (Cambridge: Cambridge University Press, 2007), 252. <http://dx.doi.org/10.1017/CCOL0521822424.010>

⁴ Simmons, "Theories of the State," 253.

over Locke. Eerst wordt wederom besproken wat ten grondslag ligt aan zijn politieke theorie; ten tweede wordt de rol van de natuurstaat in het rechtvaardigen van politieke macht verder uitgediept; ten derde de kritiek die Locke heeft op Filmer en de context die hier een rol bij speelt. In hoofdstuk 3 wordt besproken of Locke's kritiek op Filmer gerechtvaardigd is en vervolgens welke implicaties uit beide theorieën voortkomen. Aangetoond zal worden dat beide politieke theorieën passen in en zijn te verklaren vanuit het tijdspecifieke wetenschappelijk en politieke paradigma waarop ze zijn gebaseerd en waaruit ze zijn ontstaan. Locke vertegenwoordigde een tegenreactie op Filmer waardoor het contrast tussen beide theorieën zo groot is.

Hoofdstuk 1: Filmer

Om te begrijpen wat ten grondslag ligt aan Filmers rechtvaardiging voor een absolute patriarchale monarchie zullen we zijn mensbeeld en de fundering hiervan bestuderen (§ 1.1). Zijn argumentatie waarmee hij zijn politieke theorie verdedigt valt te onderscheiden in twee argumenten, het religieus naturalistische argument (§ 1.2) en het genealogische argument (§ 1.3). Om te begrijpen hoe Filmer met zijn beeld van de natuur van de mens tot deze argumenten komt is het nuttig om de historische context van de argumenten te bekijken (§ 1.4 & 1.5).

§ 1.1 Het religieus naturalisme van Filmer

Aan de basis van Filmers opvattingen over de rechtvaardiging van autoriteit staat een specifieke opvatting van de menselijke natuur. Kenmerkend voor de zeventiende en achttiende eeuw is de theoretische scheiding tussen het “politiek naturalisme” en het “politiek antinaturalisme.” De overgang van politiek naturalisme naar politiek antinaturalisme geeft de historische en theoretische overgangperiode weer van de feodale politieke gemeenschappen die veranderden in modernere maatschappijen die qua structuur al veel gelijkenissen vertoonden met onze huidige moderne samenleving.⁵

Volgens het politiek naturalisme is het onderdeel van de natuurlijke conditie van de mens om politiek georganiseerd te zijn, waarbij sommigen onderworpen zijn aan de politieke autoriteit van anderen. Overheid en onderdanen geven de natuurlijke orde van de wereld weer. Het bekendste en invloedrijkste voorbeeld van politiek naturalisme is het Aristoteliaanse beeld van de menselijke natuur. Aristoteles zag de menselijke natuur in essentie als sociaal en politiek. Natuurlijkerwijze was er sprake van heersers en diegenen die overheerst werden. De vorm van politiek naturalisme die een sterke rol speelde in de vroegmoderne periode was een religieuze versie van dit naturalisme. Deze stelde dat de politieke autoriteit van een specifieke persoon of

⁵ Simmons, “Theories of the State,” 250.

groep – e.g. een monarch, keizer of paus – een natuurlijk gegeven is, omdat de autoriteit over andere mensen hen is toegewezen door God. Deze vorm van politiek naturalisme, het religieus naturalisme, is wat ten grondslag ligt aan Filmer's paternalistische rechtvaardiging van autoriteit. En dit “patriarchale naturalisme” is de bekendste versie van het vroeg moderne religieuze naturalisme.⁶

Politieke autoriteit is volgens Filmer gebonden aan een monarch en absoluut van aard. God gaf Adam bij de schepping autoriteit over zijn nageslacht. Deze goddelijke macht is van vader op zoon doorgegeven van de Bijbelse periode tot vandaag de dag, in Filmer's geval de tijd van de Engelse Stuarts.⁷ We kunnen stellen dat het religieus naturalisme van Filmer om twee redenen paternalistisch van aard is:

1. De machtsverhouding tussen heerser en onderdaan is van nature (vanaf de geboorte) paternalistisch, oftewel het religieus naturalistische argument.
2. Deze autoriteit wordt doorgegeven van vader op zoon, oftewel het genealogische argument.

Met deze twee argumenten poogt Filmer een absolute koninklijke autoriteit te rechtvaardigen die in een paternalistische verhouding staat tot zijn onderdanen.

§ 1.2 Het religieus naturalistische argument

Filmer's argumentatie steunt vooral op de interpretatie van Bijbelse geschriften. In het specifiek verwijst hij naar Genesis 1:28 waarin God Adam bij de schepping paternalistische en koninklijke macht zou hebben toegekend: “God blessed them and said to them, “Be fruitful and increase in number; fill the earth and subdue it. Rule over the fish in the sea and the birds in the sky and over every living creature that moves on the ground.”” Filmer interpreteert dit Bijbelse citaat als volgt: “the first government in the world was monarchical in the father of all flesh. Adam being commanded to multiply, and people the earth and subdue it, and having dominion given him over all creatures, was thereby the monarch of the whole world.”⁸ Deze Bijbelse argumentatie voor de monarchie laat de meest letterlijke patriarchale aspecten van Filmer's denkwijze zien,⁹

⁶ Ibid. pp. 251-252.

⁷ Ibid. 252.

⁸ Robert Filmer, *Patriarcha and Other Political Writings of Sir Robert Filmer*, ed. Peter Laslett (Oxford Basil Blackwell, 1949), 187.

⁹ Bulter, “Early Liberal Roots of Feminism,” 137.

vooral in het volgende citaat waarin hij uitlegt hoe hij de verhouding tussen man en vrouw begrijpt en de macht van Adam illustreert:

God created only Adam, and of a piece of him made the woman; and if by generation from them two as parts of them, all mankind be propagated: if also God gave to Adam not only the dominion over the woman and the children that should issue from them, but also over the whole earth to subdue it, and over all the creatures on it, so that as long as Adam lived no man could claim or enjoy anything but by donation, assignation, or permission from him.¹⁰

Op basis van Genesis 1:28 kon Filmer laten zien dat de patriarchale hiërarchie in overeenstemming was met de oorspronkelijke natuur van de mens. De mens was volgens Filmer van nature niet vrij, maar geboren in onderwerping aan een patriarchale superieur.¹¹ Filmer probeerde te laten zien dat deze menselijke hiërarchie was vastgesteld aan het begin der tijden:

By the appointment of God, as soon as Adam was created he was monarch of the world, though he had no subjects; for though there could not be actual government until there were subjects yet by the right of nature it was due to Adam to be governor of his posterity: though not in act, yet at least in habit. Adam was a King from his creation: and in the state of innocency he had been governor of his children; for the integrity or excellency of the subjects doth not take away the order or eminency of the governor. Eve was subject to Adam before he sinned; the angels who are of a pure nature, are subject to God.¹²

Deze hiërarchie was paternalistisch van aard, wat ook de enige sociale verhouding was die volgens Filmer bestond. Elke deelnemer van de maatschappij werd gedefinieerd door zijn of haar relatie naar de patriarch van de familie en die van de natie.¹³ “Every man that is born is so far from being free-born that by his very birth he becomes a subject to him that begets him: under which subjection he is always to live, unless by immediate appointment from God, or by the grant or death of his Father, he becomes possessed of that power to which he was subject.”¹⁴ Volgens Filmer komen politieke verplichtingen voort vanuit de verplichtingen die je als kind naar

¹⁰ Filmer, *Patriarcha and Other Political Writings of Sir Robert Filmer*, 241.

¹¹ Bulter, “Early Liberal Roots of Feminism,” 136 & 139.

¹² Filmer, *Patriarcha and Other Political Writings of Sir Robert Filmer*, 289.

¹³ Bulter, “Early Liberal Roots of Feminism,” 144.

¹⁴ Filmer, *Patriarcha and Other Political Writings of Sir Robert Filmer*, 232.

je ouders hebt. Deze verplichtingen zijn afgeleid vanuit het feit dat je als mens bent geboren, in onderwerping aan je ouders. Hij stelt dat daarom geen mens kan bestaan zonder deze politieke verplichtingen.¹⁵ De analogie met het gezin was volgens Filmer een geschikte metafoor omdat het de natuurlijkheid en de vanzelfsprekendheid uitdrukte. Zoals we worden geboren in een gezin, zo worden we geboren in een staat. Zoals we onder een vader worden geboren, zo worden we geboren onder een overheid. Dit is de basis van Filmers patriarchale redenering.¹⁶

§ 1.3 Het genealogische argument

Filmer gebruikt het genealogische argument om te laten zien dat Adam zijn paternalistische en koninklijke macht aan zijn nakomelingen heeft doorgegeven. Al moet wel gezegd worden dat Filmer nooit expliciet probeerde aan te tonen dat Charles I direct van Adam afstamde. Echter indiceren de hoofdstukken III-V uit zijn *Patriarcha* dat hij wel zeker dacht dat dit mogelijk was. Adams heerschappij over de wereld werd via patriarchen doorgegeven en na de zondevlod verdeeld door Noach over zijn drie zonen, die het op hun beurt weer doorgaven. “Most of the civilest nations of the world labour to fetch their original from some one of the sons or nephews of Noah, which were scattered abroad after the confusion of Babel. In this dispersion we must certainly find the establishment of regal power throughout the kingdom of the world.”¹⁷ De goddelijke macht werd wellicht doorgegeven van vader op zoon maar deze macht kon enkel middels goddelijke onderschrijving gegarandeerd worden.¹⁸ Enkel vaderschap impliceert dus niet direct koninklijke macht. Filmer maakte ook gebruik van argumenten met een meer “empirische” inslag, zo stelde hij dat “There is and always shall be continued to the end of the world, a natural right of a supreme Father over every multitude.”¹⁹ Het patriarchale karakter van het gezinsleven is een natuurlijk en permanent onderdeel van ons dagelijks leven. Om deze reden zou volgens Filmer de patriarchale macht in het koninkrijk ook een constante factor blijven.²⁰

§ 1.4 De Historische context van het genealogische argument

Vanuit ons moderne perspectief lijkt de patriarchale theorie van Filmer vreemd en zijn implicaties onwenselijk. Over het algemeen wordt een letterlijke interpretatie van de Bijbel niet meer gehanteerd en beschouwen we man en vrouw als gelijke. Toch is Filmers denkwijze vanuit een

¹⁵ Joshua Cohen, “Choice, and Legitimacy: Locke’s Theory of the State,” *Philosophy & Public Affairs* 15 (1986): 313, <http://www.jstor.org/stable/2265251>.

¹⁶ R. W. K. Hinton, “Husbands, Fathers and Conquerors,” *Political Studies* 15 (1967): 298.

¹⁷ Filmer, *Patriarcha and Other Political Writings of Sir Robert Filmer*, 58.

¹⁸ Hinton, “Husbands, Fathers and Conquerors,” 299.

¹⁹ Filmer, *Patriarcha and Other Political Writings of Sir Robert Filmer*, 62.

²⁰ Ibid.

historisch perspectief goed te verklaren. Ten eerste waren patriarchale politieke theorieën niets nieuws in de tijd van Filmer, al was hij wel de eerste die het op een systematische manier uiteenzette.²¹ Patriarchale verhandelingen zijn in de zestiende-eeuwse literatuur terug te vinden bij onder andere John Knows, *First Blast of the Trumpet Against the Monstrous Regiment of Women* (Geneva, 1558). Knows stelt in dit werk dat vrouwen incapabel zouden zijn om een koninkrijk te regeren. Het werk is niet zozeer gebaseerd op de angst voor vrouwelijk leiderschap, maar op de angst voor *katholiek* vrouwelijk leiderschap. John Aylmer bekritiseerde Knows in zijn werk *An Harborowe for Faitfull and Trewe Subjects against the Late Blown Blast* (Strasborowe, 1559). Patriarchale politieke theorie beïnvloedde ook James I in *The Trew Law of Free Monarchies* (1598). In dit werk stelt hij dat “Kings are also compared to Fathers of families: for a king is trewly parens patriae, the politique father of his people.” Ook Richard Field stelt in *Of the Church* (1606) dat de politieke macht van Adam als monarch kan worden afgeleid van zijn macht als vader van de gehele mensheid. In de tijd van Filmer waren er ook verscheidene patriarchale theoretici, onder andere John Maxwell met zijn *Sacro-Sancta Regum Majestas or the Sacred and Royal Prerogative of Christian Kings* (Oxford, 1644); James Ussher met *The Power Communicated by God to the Prince, and the Obedience Required of the Subject* (geschreven in circa 1644 en voor het eerst gepubliceerd in 1661); en Robert Sanderson in zijn voorwoord voor Usshers werk.²² Veel elementen uit deze werken zijn deels terug te vinden in Filmers uiteenzetting. Zijn theorie staat dus niet op zichzelf, veel dankt hij aan zijn voorgangers en tijdgenoten.

Een van de invloedrijkste factoren die het genealogische argument van Filmer hebben gevormd zijn enerzijds een historische houding ten opzichte van de Bijbel en het Christendom en anderzijds de nationale mythologie.²³ In de zeventiende eeuw werd de Bijbel gezien als de oudste en meest gerespecteerde historische bron. Daarnaast werd het beschouwd als de meest geschikte manier om de aard van de mens te achterhalen.²⁴ De gehele geschiedenis van de mensheid moest passen in de door de Bijbel gedicteerde tijdspanne van 6000 jaar. En ook het heden werd bekeken door het Bijbelse perspectief. De invloed van dit christelijke perspectief op historici rijkt tot ver na Filmers dood. Het is dan ook aannemelijk dat deze in de vroege zeventiende eeuw nog een belangrijke rol speelde.²⁵

Daarnaast is de theorie van Filmer ingebed in de nationale mythologie. Zoals we hebben kunnen zien heeft Filmer nooit met direct bewijs geprobeerd aan te tonen dat Charles I direct

²¹ Bulter, “Early Liberal Roots of Feminism,” 136.

²² Bulter, “Early Liberal Roots of Feminism,” 136, voetnoot 2.

²³ W. H. Greenleaf, “Filmiers Patriarchal History,” *The Historical Journal* 9 (1966): 158, <http://www.jstor.org/stable/2637691>.

²⁴ Bulter, “Early Liberal Roots of Feminism,” 137.

²⁵ Greenleaf, “Filmiers Patriarchal History,” 159.

van Adam afstamde, maar hij beschrijft wel op een redelijk gedetailleerde wijze hoe de patriarchen na Adam zich over de wereld verspreidden. “Most of the civilest nations of the world labour to fetch their original from some one of the sons or nephews of Noah, which were scattered abroad after the confusion of Babel. In this dispersion we must certainly find the establishment of regal power throughout the kingdom of the world.”²⁶ Filmer gaat verder met het bespreken van Noach en hoe hij de heerschappij over de wereld na de zondvloed verdeelde over verschillende staten opgericht “at the confusion of tongues”, oftewel dat hij de wereld opdeelde, niet alleen op geografisch gebied maar ook taalkundig. Hij concludeerde dat “Howsoever the manner of this division be uncertain, yet it is most certain the division itself was by families from Noah and his children, over which the parents were heads and princes.”²⁷ Hoe deze verdeling precies tot stand was gekomen was volgens Filmer niet duidelijk, maar dat deze plaats had gevonden was zeker. Vervolgens zet hij in grote lijnen de verschillende patriarchale heersers uiteen, met korte referenties naar de koningen van Griekenland tijdens de Trojaanse oorlogen en de koning van Kent in de tijd van Caesars invasie. Filmer leek er van overtuigd dat de erfopvolging zoals hij die beschreef daar ook een rol had gespeeld.²⁸

§ 1.5 De historische context van het religieus naturalistisch argument

De patriarchale theorie van Filmer sloot goed aan bij het de heersende tijdsgeest van de zeventiende eeuw omdat er een sterke behoefte bestond om het goddelijk recht van een monarch te rechtvaardigen. De absolute macht van een monarch werd door de Republikeinen namelijk sterk in twijfel getrokken. De patriarchale theorie van Filmer verleende deze goddelijke rechtvaardiging. De geloofwaardigheid van een claim naar absolute macht steunde sterk op of deze door god was verleend en hoe deze was goedgekeurd. De theorie van Filmer gaf een verklaring van de oorsprong van de politieke macht van de monarch en schetste de politieke verplichtingen van zijn onderdanen. Doordat Filmer de koninklijke macht terugvoerde naar de goddelijke macht van Adam zorgde de patriarchale theorie niet alleen voor een historische rechtvaardiging, maar ook voor de noodzakelijke goddelijke autorisatie.²⁹

De patriarchale theorie van Filmer paste om verschillende redenen in het conventionele wereldbeeld en wetenschappelijk paradigma van de zeventiende eeuw. Voor het merendeel van de Engelsen representeerde het de waarheid en de realiteit van het hedendaagse leven. De theorie bood een uitgebreide uitleg waarin alle sociale relaties op een patriarchale manier werden

²⁶ Filmer, *Patriarcha and Other Political Writings of Sir Robert Filmer*, 58.

²⁷ Ibid. pp. 59-9 & pp. 283-290.

²⁸ Greenleaf, “Filmers Patriarchal History,” 164.

²⁹ Bulter, “Early Liberal Roots of Feminism,” 136.

gerechtvaardigd.³⁰ Ten eerste genoot de institutie van het gezin een hoge status en ten tweede waren analogieën, zoals die van de staat met het gezin, een gebruikelijke manier om situaties inzichtelijker te maken en te rechtvaardigen.

De effectiviteit van de patriarchale verklaring van de koninklijke macht lag dan ook in de manier waarop het adequaat de sociale realiteit leek te omschrijven. De ervaring die hier aan ten grondslag lag is universeel en is nog steeds actueel. Het dagelijks leven werd geleid op een kleine schaal waarin het gezin centraal stond. Door het vergelijken van de macht van de koning met de autoriteit van een vader werden de politieke verplichtingen van de onderdanen inzichtelijk. De patriarch van de familie was een universeel erkend figuur van macht en autoriteit. De koninklijke macht werd hiermee gegrond in een van de belangrijkste sociale instituties van de zeventiende eeuw: het gezin.³¹

De rol van het gezin in Filmer's theorie hangt nauw samen met het feit dat analogieën, zoals die van de staat als familie en die van de koning als vader, in de zeventiende eeuw algemeen geaccepteerd waren. Het was gebruikelijk om ingewikkelde of ongrijpbare situaties met behulp van een analogie inzichtelijk te maken. Het gebruik van analogieën kenmerkt voornamelijk het politieke debat van de zestiende en zeventiende eeuw, in het bijzonder analogieën met betrekking tot familierelaties. Zoals de kerk de bruid was van Christus, zo waren koningen getrouwd met hun staten. En zoals de vader hield van zijn zoon en de zoon zijn vader eerde en gehoorzaamde, zo werd de koning en zijn staat begrepen als vader en zoon. De analogie van gezinsrelaties ter uitdrukking van politieke relaties kleurde het politieke debat van de zeventiende eeuw. Met de analogie werd gepoogd eenheid te scheppen in de politieke arena door deze te vergelijken met een natuurlijke verhouding van twee actieve partijen die onlosmakelijk met elkaar verbonden waren.³²

Hoofdstuk 2: Locke

Omdat, net als bij Filmer, Locke's argumentatie sterk gegrond is in zijn mensbeeld zullen we onderzoeken waarop deze is gebaseerd (§ 2.1). De natuurstaat van Locke zal besproken worden omdat dit een belangrijk concept is, met meerdere functies, voor het argumenteren voor zijn eigen theorie en tegen die van Filmer (§ 2.2). Locke's kritiek op Filmer's patriarchalisme komt aan bod omdat deze het verschil tussen de twee filosofen goed naar voren laat komen (§ 2.3). Deze kritiek valt op te delen in twee lijnen: Het onderscheid tussen eigendom en autoriteit (§ 2.4) en het

³⁰ Ibid. pp. 135-136

³¹ Ibid. 136.

³² Hinton, "Husbands, Fathers and Conquerors," pp. 191-192.

onderscheid tussen familie en politiek (§ 2.5) Om te begrijpen waar Locke zijn argumenten tegen Filmer op baseert is het naast het mensbeeld nuttig de historische context van de argumenten te bekijken (§ 2.5).

§ 2.1 Het anti-naturalisme van Locke

Het feit dat Filmer zo stellig beweerde dat Adam zijn politieke macht van God verkreeg was in feite de ontkenning dat de mens ooit had bestaan in een non-politieke natuurstaat: de natuurlijke conditie van de mens was politiek.³³ Locke stelt in tegenstelling tot Filmer dat de mens van nature rationeel, gelijk en vrij is³⁴ Op basis hiervan argumenteert hij dan ook voor een constitutionele staat en tegen het politieke absolutisme dat Filmer vertegenwoordigt.³⁵ Met deze fundamentele opvatting onderscheidt hij zich het sterkst van zijn tijdgenoot Filmer en dit zorgt er onder andere voor dat hun rechtvaardiging voor politieke autoriteit zo verschillend is.

Locke's theorie is gegrond in een vorm van anti-naturalisme. Dit is de opvatting dat de natuurlijke conditie van de mens non-politiek is. Veel van de vroegmoderne filosofen, met uitzondering van Thomas Hobbes, geloofden dat de mens van nature een sociaal wezen was en natuurlijk lid was van een non-politieke of pre-politieke sociale gemeenschap. Daarnaast was het volgens hen een van onze belangrijkste plichten is om een samenleving met anderen te vormen. Maar het feit dat individuen van nature sociaal zijn betekent nog niet dat de hiërarchie die in de wereld bestaat natuurlijk is. De specifieke invulling van de politieke samenleving is noch door God gedictieerd, noch op een andere manier natuurlijk van aard. Hoewel het dus volledig natuurlijk is voor de mens om politieke samenlevingen te vormen en zich vrijwillig te onderwerpen aan politieke autoriteit, zijn individuen van nature subject aan geen enkele politieke autoriteit. Deze dankt zijn bestaan enkel aan het feit dat de mens hem creëert. Bestaande politieke autoriteiten danken hun autoriteit noch direct aan God, noch aan de natuurlijke superioriteit van een heerser of bestuurder.³⁶

Locke vertegenwoordigde dit anti-naturalisme door te stellen dat de natuurlijke conditie van de mens een conditie van vrijheid en gelijkheid is. Hij omschrijft dit als “(...) a state of perfect freedom to order their actions and dispose of their possessions and persons as they think fit, within the bounds of the law of nature (...) A state also of equality, wherein all the power

³³ Simmons, “Theories of the State,” 254.

³⁴ John Locke, “Book I,” in *Two Treatise of Government*, (Charlottesville: InteLex Corp, 1995), par. 123. <http://pm.nlx.com.proxy.library.uu.nl/xtf/view?docId=locke/locke.02.xml;chunk.id=div.locke.twotreatises.5;toc.depth=1;toc.id=div.locke.twotreatises.5;brand=default>

³⁵ Cohen, “Choice and Legitimacy,” 301.

³⁶ Simmons, “Theories of the State,” 253.

and jurisdiction is reciprocal.”³⁷ Deze natuurstaat is de situatie waarin actoren verkeren wanneer er geen politieke autoriteit over hen heerst. We zijn vrij in de natuurstaat omdat we enkel gebonden worden door de verplichtingen afgeleid van de wetten van de natuur. Deze natuurlijke verplichtingen zijn het enige wat de politieke vrijheid van de mens in deze situatie beperkt.³⁸ Volgens Locke kunnen we niet op een legitieme manier subject zijn aan politieke macht zonder dat we hier zelf voor kiezen. Subjectie door natuurlijke inferioriteit of door een goddelijke autoriteit is niet mogelijk. Volgens Locke heeft de mens van nature het recht om handelingen te verrichten in samenwerking met anderen. Natuurlijke subjectie door natuurlijke inferioriteit of door een goddelijke autoriteit is daarom niet mogelijk. Het claimen dat de mens natuurlijke rechten heeft is dan ook uitsluitend onderdeel van het anti-naturalistische discours.³⁹

Het was voor de anti-naturalisten zoals Locke een hekel punt om te stellen dat God geen rol speelde in het bepalen van politieke autoriteit. Volgens Locke had God deze mogelijkheid dan ook wel degelijk, maar er waren geen aanwijzingen dat hij die ooit had gebruikt of zou gaan gebruiken.⁴⁰ God had de touwtjes in handen, maar had besloten deze met rust te laten. Locke vervolgde zijn uiteenzetting van de mens zijn natuurlijke vrijheid en gelijkheid dan ook met de volgende stelling “(...) unless the Lord and master of them all should by any manifest declaration of his will set one above another.”⁴¹

§ 2.2 de natuurstaat

De natuurstaat speelt een belangrijke rol in de politieke theorie van Locke. Het gebruik van een natuurstaat in een politieke theorie is een sterk signaal van politiek anti-naturalisme omdat deze rekening houdt met de mogelijkheid van een non-politieke situatie van de mensheid. Locke stelt dat deze natuurstaat gewenster is dan op zijn minst enkele bekende situaties waarin mensen leven onder een heerser.⁴² Maar ondanks dat de mens van nature vrij en gelijk is, is Locke er van overtuigd dat we beter af zijn onder een politieke autoriteit die op een rechtvaardige manier tot stand is gekomen.

De natuurstaat is de situatie waarin actoren verkeren wanneer er geen algemene autoriteit is die over hen heerst. Locke beschrijft deze staat als “A state also of equality, where in all the power and jurisdiction is reciprocal, no one having more than another: there being nothing more

³⁷ John Locke, “Book II,” in *Two Treatise of Government*, (Charlottesville: IntelLex Corp, 1995), par. 4 <http://pm.nlx.com.proxy.library.uu.nl/xtf/view?docId=locke/locke.02.xml;chunk.id=div.locke.twotreatises.18;toc.depth=1;toc.id=div.locke.twotreatises.18;brand=default>.

³⁸ Cohen, “Choice and Legitimacy,” 311 & 313.

³⁹ Simmons, “Theories of the State,” 254.

⁴⁰ Ibid. 273, voetnoot 13.

⁴¹ Locke, “Book II,” par. 4.

⁴² Simmons, “Theories of the State,” 255.

evident, than that creatures of the same species and rank promiscuously born to all the same advantages of nature and the use of the same faculties should also be equal one amongst another without subordination or subjection.”⁴³ Deze situatie speelt in contract theorieën, waaronder die van Locke, een belangrijke rol. Ten eerste is de natuurstaat een van de alternatieven waaruit de partijen die het sociaal contract willen opstellen kunnen kiezen, het andere alternatief is het bestaan van een civiele staat.⁴⁴ Om verschillende redenen, zoals de afwezigheid van een uitvoerende macht, het potentieel onrecht waarin men zijn eigen zaken afhandelt, heeft de mens de natuurstaat verlaten om een civiele staat te vormen doormiddel van algemene instemming.⁴⁵ De onzekerheid die bestaat in een stateloze situatie geeft iedereen de reden om te verwachten dat deze laatste optie te prefereren is boven de natuurstaat. Ten tweede is de natuurstaat de uitgangspositie waar vanuit individuen een sociaal contract opstellen dat het bestaan van de civiele staat rechtvaardigt.⁴⁶ Ook binnen een civiele gemeenschap speelt de natuurstaat een rol. Individuen bevinden zich in de natuurstaat totdat zij de geschikte leeftijd hebben bereikt waarop zij kunnen toezeggen in de civiele staat te willen leven. Volwassenen kunnen in de natuurstaat verkeren als zij samenleven onder een illegitieme overheid, oftewel een overheid die zij niet als legitiem erkennen.⁴⁷ Politieke autoriteit is volgens Locke gerechtvaardigd omdat het beste alternatief vormt op de natuurstaat, mits deze autoriteit door algemene instemming tot stand is gekomen. Als Locke het concept van de natuurstaat niet zou gebruiken was het voor hem lastig om de natuurlijke vrijheid en gelijkheid van mensen te bewijzen.

§ 2.3 Locke's kritiek op Filmer's patriarchalisme

Locke en Filmer hadden compleet verschillende opvattingen over de natuur van de mens. Het is dan ook geen verrassing dat ze lijnrecht tegenover elkaar stonden in hun politieke theorieën. In de patriarchale theorie van Filmer was er geen ruimte voor vrij en gelijk geboren individuen. Een overheid kon niet ontstaan door de algemene instemming tussen vrije en gelijke individuen in de natuurstaat. Een dergelijke overheid was volgens Filmer gebaseerd op niets meer dan een mythe. Daarnaast stelde hij dat contract theorieën die zo'n mythe zouden nastreven doordrenkt zouden zijn met contradicties en logische onvolkomenheden.⁴⁸

In het eerste deel van *the First Treatise* legt Locke uit waarom het volgens hem vanzelfsprekend is dat alle politieke gemeenschappen zijn ontstaan uit een vrijwillige verbintenis

⁴³ Locke, "Book II," par. 4.

⁴⁴ Cohen, "Choice and Legitimacy," 311.

⁴⁵ Bulter, "Early Liberal Roots of Feminism," 311.

⁴⁶ Cohen, "Choice and Legitimacy," x.

⁴⁷ Simmons, "Theories of the State," 255.

⁴⁸ Bulter, "Early Liberal Roots of Feminism," 139.

en wederzijdse instemming van de mens. Filmers belangrijkste positie volgens Locke is dat de mens van nature niet vrij is. Dit vormt de basis van waaruit hij zijn absolute monarchie beargumenteerde. Filmer stelt dat de mens onderworpen aan zijn ouders geboren is en daarmee onmogelijk vrij kan zijn. In tegenstelling tot Filmer stelt Locke dat de mens van nature vrij is juist omdat zulke natuurlijke menselijke verplichtingen, zoals die van kinderen naar hun ouders, geen politieke verplichtingen zijn en impliceren.⁴⁹

In *the First Treatise of Government* besteedt Locke weinig aandacht aan de constitutionele of klassieke argumenten die Filmer geeft. Waarschijnlijk vanuit de overtuiging dat deze argumenten niet de basis van Filmers theorie vormden. In plaats daarvan stelt Locke dat de argumenten gebaseerd op de Bijbel onbewezen waren. Niet omdat hij twijfelde aan de waarheid van de Bijbel, maar omdat hij stelde dat Filmer deze vertekend had weergegeven. In zijn analyse van Filmer heeft Locke gebroken met een van de sterkste tradities van het patriarchalisme. Deze rechtvaardige politieke verplichting in het vijfde gebod “Heb eerbied voor uw vader en uw moeder.” In de zeventiende-eeuwse literatuur was de plicht van gehoorzaamheid sterk gegrond in dit gebod. Locke’s verwerpt dit argument niet door het bekritisieren van het gebruik van religieuze geschriften maar door de interpretatie te heroverwegen.⁵⁰ De kritiek die Locke op Filmers patriarchale rechtvaardiging geeft valt op te delen in twee met elkaar samenhangende punten: Filmer schiet te kort in het feit dat hij het onderscheid tussen eigendom en autoriteit niet maakt; en hij onterecht politieke relaties en familie relaties over een kam scheert.

§ 2.4 Het onderscheid tussen eigendom en autoriteit

Een van de belangrijkste thema’s van Locke’s *Two Treatise of Government* en een van de twee centrale lijnen van kritiek op Filmer in *the First Treatise* is het onderscheid tussen eigendom en autoriteit. Locke bekritiseert de feodale identificatie van eigendom met autoriteit. Hij stelt dat het hebben van eigendom niet het bestaan van autoriteit hoeft aan te duiden of autoriteit verleent aan diegenen met eigendom. Autoriteit is ook geen eigendom van de persoon die het uitoefent, maar wordt enkel toevertrouwd aan instanties onder specifieke condities.⁵¹ Filmer probeert in *Patriarcha* een noodzakelijke verbinding tussen eigendom en politieke macht vast te stellen door te beweren dat God Adam eigenaar en heerser van de aarde had gemaakt. Daarnaast hield hij vol dat Adam’s politieke macht en zijn aanspraak op eigendom door erfopvolging werd doorgegeven.⁵² Locke

⁴⁹ Cohen, “Choice and Legitimacy,” 313.

⁵⁰ Bulter, “Early Liberal Roots of Feminism,” pp. 142-143.

⁵¹ Cohen, “Choice and Legitimacy,” pp. 307-308.

⁵² Richard Ashcraft, “Locke’s Political Philosophy” in *The Cambridge Companion to Locke* ed. Vere Chappel (Cambridge: Cambridge University Press, 1994), 240.
<http://dx.doi.org/10.1017/CCOL0521383714.010>.

was er sterk op gericht om dit idee van goddelijke toezegging van autoriteit van God aan Adam te verwerpen.⁵³

In Locke's vierde hoofdstuk van *the First Treatise* bekritiseerde Locke Filmer's rechtvaardiging van de politieke macht van Adam. Filmer stelde dat omdat Adam eigendom had over de aarde hij hiermee ook het recht had er over te heersen. Nadat hij de stelling had verworpen dat Adam heerser was over de aarde stelt Locke dat zelfs als dit wel het geval was geweest, dit niet noodzakelijkerwijze betekende dat hij ook maar enige politieke autoriteit had. Hij beargumenteerde hier dat het niet mogelijk is om bezit gelijk te trekken met politieke macht. Locke zegt hier over het volgende:

The most specious thing to be said is, that he that is proprietor of the whole world, may deny all the rest of mankind food, and so at his pleasure starve them, if they will not acknowledge his sovereignty, and obey his will. (...) God the Lord and Father of all, has given no one of his children such a property in his peculiar portion of the things of this world, but that he has given his needy brother a right to the surplusage of his goods; so that it cannot justly be denied him, when his pressing wants call for it. **And therefore no man could ever have a just power over the life of another by right of property in land or possessions;** since it would always be a sin in any man of estate, to let his brother perish for want of affording him relief out of his plenty; and a man can no more justly make use of another's necessity, to force him to become his vassal, by withholding that relief... than he that has more strength can seize upon a weaker, master him to his obedience and with a dagger at his throat offer him death or slavery.⁵⁴

Locke stelt dat er in geen enkel geval een noodzakelijke connectie bestaat tussen het bezit van eigendom en het rechtmatig uitvoeren van politieke macht. Daarnaast is het gebruik van eigendom om aanspraak te maken op autoriteit onrechtvaardig en een directe bedreiging voor het zelfbehoud van individuen

§ 2.5 Het onderscheid tussen familie en politiek

Locke's centrale politieke opvatting en de grootste drijfveer achter zijn kritiek op Filmer is dat een politieke theorie volgens hem gebaseerd moet zijn op het idee van "vrijwillige delen" in plaats van "organische delen." Hij stelt dat de natuur paternalistische autoriteit geeft aan ouders over

⁵³ Bulter, "Early Liberal Roots of Feminism," 143.

⁵⁴ Locke, "Book I," par 41 & 42.

kinderen, ten behoeve van de kinderen. Politieke autoriteit, ten behoeve van de subjecten, komt enkel voort uit algemene instemming.⁵⁵ Volgens Locke bestaat er geen analogie tussen politieke relaties en de relaties die bestaan tussen een vader en zijn kinderen.⁵⁶ Hij geeft hiervoor enkele redenen. Locke stelt:

If therefore the magistrate's sovereignty be, as our author would have it, "nothing but the authority of a supreme father," p. 23, it is unavoidable, that if the magistrate hath all this paternal right, as he must have, if fatherhood be the fountain of all authority; then the subjects, though fathers, can have no power over their children, no right to honour from them: for it cannot be all in another's hands, and a part remain with the parents.⁵⁷

Als we volgens Locke Filmer's redenering volgen en politieke en paternalistische macht hetzelfde zijn kunnen vaders geen autoriteit hebben over hun kinderen. Omdat ze politieke autoriteit overdragen aan de koning verliezen ze ook hun paternalistische autoriteit over hun kinderen.

Filmer neemt het vijfde gebod "eer uw vader en moeder" als de basis voor politieke verplichting. Omdat Filmer politieke macht en paternalistische autoriteit als één ziet stelt Locke dat elke vader politieke macht zou moeten hebben en er net zo veel koningen als vaders zouden bestaan. "If therefore this command, "Honour thy father and mother," concern political dominion, it directly overthrows our author's monarchy: since it being to be paid by every child to his father, even in society, every father must necessarily have political dominion, and there will be as many sovereigns as there are fathers."⁵⁸

Filmer stelde dat er maar één soort sociale verhouding was: de paternalistische. Elke burger in de maatschappij werd gedefinieerd door zijn of haar relatie naar de patriarch van de familie en die van de natie. Volgens Locke waren er echter verschillende types sociale relaties. Hij analyseerde verschillende non-politieke relaties zoals de verhoudingen tussen meester-bediende, meester-slaaf, ouder-kind en man-vrouw. Elk van deze gedragingsvormen onderscheidt Locke van de politieke verhouding van heerser-onderdaan.⁵⁹

⁵⁵ Cohen, "Choice and Legitimacy," x.

⁵⁶ Geraint Parry, "Individuality, Politics and the Critique of Paternalism in John Locke," *Political Studies* 12 (1964): 136, 10.1111/j.1467-9248.1964.tb00715.x.

⁵⁷ Locke, "Book I," par. 65.

⁵⁸ Locke, "Book I," par. 65.

⁵⁹ Bulter, "Early Liberal Roots of Feminism," 144.

§ 2.6 De historische context van Locke's anti-naturalisme

Locke maakte met zijn politieke filosofie onderdeel uit van de traditie die de “theory of individuality” werd genoemd. Deze zette zich af tegen het conventionele beeld van politiek en sociaal gedrag waarin de gemeenschap centraal stond. Voor deze periode werd het leven vooral bepaald door de status van een persoon als onderdeel van een groep als bijvoorbeeld een gilde, de kerk of familie, zoals onder andere beschreven door Filmer. Het was tegen deze gang van zaken en de bijbehorende filosofie dat *the theory of individuality* ontstond. Het beschreef en rechtvaardigde het gedrag van personen die zichzelf uitriepen tot zelf beschikkende individuen met de mogelijkheid zelf keuzes te maken. Dit is ook wat Locke als uitgangspunt voor zijn rechtvaardiging van politieke autoriteit neemt.⁶⁰ Het zeventiende-eeuwse conflict tussen de patriarchale en de nieuwe stroming liberale individualistische politiek leidde dan ook tot een verschuiving in het algemeen geaccepteerde beeld van de menselijke natuur en de samenleving.⁶¹

Hoofdstuk 3: Analyse

Nu we hebben gezien op welke manier het mensbeeld de implicaties van een politieke theorie beïnvloed zullen we de twee theorieën met elkaar gaan vergelijken. We reflecteren eerst op Locke's kritiek (§ 3.1) om te zien of deze gerechtvaardigd is en vervolgens bekijken we de moderne implicaties en relevantie van beide theorieën (§ 3.2).

§ 3.1 Reflectie op Locke's kritiek

Locke beschreef in zijn *First Treatise* waarom politieke autoriteit en paternalistische autoriteit niet met elkaar gelijk konden worden getrokken. Maar volgens Filmer kwam autoriteit niet enkel voort uit het vaderschap. Dit zou inderdaad betekenen dat alle vaders vorsten zouden moeten zijn. Belangrijk in Filmer's theorie was ook dat Adams soevereiniteit door God aan hem was verleend. Vaderfiguren fungeerde in Filmer's theorie eerder als het middel van transport waarmee Adams soevereiniteit werd doorgegeven aan zijn zonen die de kans kregen zijn plek in te nemen. God wees uiteindelijk aan wie de autoriteit ook daadwerkelijk uit zou voeren. Vaderschap was zo belangrijk in Filmer's theorie om aan te tonen dat waar macht werd gevonden, deze natuurlijk van oorsprong was. Daarom bezaten alle heersers Adams macht, waar ze ook vandaan kwamen. Deze macht konden ze enkel bezitten door het vaderschap.⁶²

⁶⁰ Geraint Parry, “Individuality, Politics and the Critique of Paternalism in John Locke,” *Political Studies* 12 (1964): pp. 163-164, 10.1111/j.1467-9248.1964.tb00715.x.

⁶¹ Bulter, “Early Liberal Roots of Feminism,” 135.

⁶² Hinton, “Husbands, Fathers and Conquerors,” 298.

Locke verwerpt Filmer's idee van een absolute goddelijke autoriteit. Maar Locke had zelf moeite om te laten zien hoe vrije en gelijke individuen uiteindelijk een maatschappij zouden vormen. Hij was dan ook genoodzaakt te erkennen dat de eerste politieke samenlevingen waarschijnlijk patriarchale monarchieën waren:⁶³

(...) as it often happens, where there is much land and few people, the government commonly began in the Father. For the Father having by the law of nature, the same power with every man else to punish his transgressing children even when they were men, and out of their pupil age; and they were very likely to submit to his punishment, and all joyn with him against the offender in their turns, giving him thereby power to execute his sentence against any transgression (...) the custom of obeying him, in their childhood made it easier to submit to him rather than to any other.⁶⁴

De vader was de aangewezen persoon om te straffen. Pas op het moment dat er meerdere families bij elkaar kwamen of de vader overleed en er geen geschikte opvolger was, kwam de gemeenschap bij elkaar om gezamenlijk een nieuwe leider aan te wijzen. Locke erkent dus in zekere mate wel dat de oorsprong van politieke gemeenschappen ligt in het gezin, wat ook heel realistisch is. Bijna iedereen wordt geboren in een gezin en de relatie met onze ouders is de eerste sociale verhouding die we echt goed leren kennen. Vanuit daar bewegen we ons in de wereld en komen we terecht in andere sociale verhoudingen. De sterke waarde die Filmer aan deze relatie hecht is dan ook niet geheel ongegrond.

§ 3.2 implicaties

De duidelijkste implicatie van Filmer's theorie is dat vrouwen overduidelijk het onderspit delven. Daar hangt mee samen dat Filmer moeite had met het verklaren van vrouwelijke staatshoofden, die in zijn tijd ook zeker voorkwamen. Het centrale uitgangspunt van Filmer, dat de mens geboren wordt in onderwerping, staat lijnrecht tegenover het beeld wat we van de mens hebben in onze moderne maatschappij. De politieke theorie van Filmer wordt tegenwoordig dan ook wel serieus genomen in zijn historische context, maar niet meer actief verdedigd. Daarnaast speelt religie een veel kleinere rol in onze samenleving en wordt een letterlijke bijbelinterpretatie nog geringer gehanteerd. Ook vandaag de dag bestaan er nog samenlevingen die hun hiërarchie

⁶³ Bulter, "Early Liberal Roots of Feminism," 146.

⁶⁴ Locke, "Book II," par. 105.

rechtvaardigen op een religieus naturalistische manier, zoals bijvoorbeeld India met haar kaste-systeem.

Ons gevoel zegt dat we Filmers theorie al lang gepasseerd zijn en dat het iets vertegenwoordigt uit het verleden. Maar toch vinden we de overblijfselen van het patriarchisme terug in onze moderne maatschappij. De meeste staatshoofden zijn mannelijk en het merendeel van de bestuursfuncties wordt vervuld door mannen. Veel economische, sociale, psychologische en politieke instanties in onze samenleving zijn nog redelijk patriarchaal in hun uitvoering.⁶⁵ Aan onze maatschappij lijkt een onbewuste vorm van paternalisme te schuilen, overgebleven uit Filmers tijd. In het geval dat we deze paternalistische trekken als onwenselijk zouden zien is het nuttig te analyseren hoe en waarom deze theorie zo goed aansloeg en geaccepteerd werd. En vooral wat er voor gezorgd heeft dat de paternalistische theorie op een gegeven moment werd gepasseerd door liberale theorieën zoals die van Locke.

Locke stelt dat een rechtvaardige politieke macht volgens algemene overeenstemming tot stand komt. Maar we kunnen ons afvragen of het streven naar algemene instemming wel mogelijk is en of dit niet enkel meer verdeeldheid met zich meebrengt. Als een groep mensen onder druk wordt gezet om tot één beslissing te komen is de uitkomst verder weg dan dat er wordt geaccepteerd dat er altijd stemmen voor en tegen zullen zijn. De kracht van Filmers theorie is dan ook dat hij erkent dat de mens verdeeld is en dit altijd zal zijn.

Conclusie

We kunnen concluderen dat het belangrijkste verschil tussen Filmer en Locke hun opvatting over de natuur van de mens is. Volgens Filmer word je als mens geboren in een specifieke politieke verhouding, een paternalistische verhouding binnen een gemeenschap, en volgens Locke word je geboren als vrij individu. Vanuit deze verschillende uitgangspunten komen ook twee hele verschillende theorieën van politieke rechtvaardiging. Filmer verdedigt zijn patriarchaal naturalisme met twee argumenten: het religieus naturalistische argument en het historisch genealogische argument. Ook al lijkt de manier waarop Filmer politieke autoriteit rechtvaardigt op het eerste gezicht vergezocht, de verschillende elementen vallen goed te verklaren vanuit hun historische context. Het historische genealogische argument dankt veel van zijn elementen aan een al bestaande traditie van patriarchale literatuur. Daarnaast werd de Bijbel gezien als een betrouwbare historische bron en past Filmers genealogische verhaal goed in de traditie van nationale mythologie en legendes. Ook viel het religieus naturalistische argument goed samen met

⁶⁵ Bulter, "Early Liberal Roots of Feminism," 135.

de goddelijke rechtvaardiging van het recht van een monarch om te heersen. De hoge status van de sociale institutie van het gezin maakt het een geschikte basis voor politieke verplichtingen en analogieën, zoals die van gezinsrelaties en politieke relaties algemeen geaccepteerd waren in de zeventiende eeuw.

Locke was er als anti-naturalist juist van overtuigd dat de mens vrij was, niet gebonden aan politieke autoriteit totdat hij of zij hier zelf voor koos. De natuurstaat had bij Locke's rechtvaardiging voor politieke autoriteit twee functies. Ten eerste is de natuurstaat het alternatief voor een civiele staat en ten tweede is het de beginsituatie waar vanuit er een politieke gemeenschap kan worden gevormd. Locke bekritiseerde het patriarchaal naturalisme van Filmer in zijn *Two Treatise of Government*. Ten eerste identificeerde Filmer volgens Locke eigendom onterecht met autoriteit en ten tweede maakt Filmer volgens Locke geen onderscheid tussen familierelaties en politieke relaties, wat resulteert in een contradictie. Maar bij dit laatste punt interpreteert Locke de rol die vaderfiguren in Filmer's theorie hebben niet helemaal correct. Volgens Filmer wordt politieke macht doorgegeven van vader op zoon, waar God uiteindelijk aanwijst wie de politieke autoriteit uiteindelijk zal uitdragen. Daarnaast is Locke er toe genoodzaakt te erkennen dat de eerste politieke gemeenschappen waarschijnlijk patriarchale monarchieën waren.

Filmer en Locke konden dus tot zulke uiteenlopende rechtvaardigingen van politieke macht komen omdat hun mensbeeld zo verschillend is. Dit mensbeeld is zo verschillend omdat Filmer een conventioneel is en Locke eerder progressief. Filmer is een conventioneel in de zin dat hij de gevestigde orde verdedigt door deze te rechtvaardigen. Locke probeert juist verandering te weeg te brengen door een alternatief te bieden voor het bestaande politieke systeem. Locke's afwijzing van Filmer's theorie is gegrond, het paternalisme stond modernisering in de weg, maar de manier waarop Locke dit doet laat soms te wensen over. Hoewel Locke met een been al in de verlichting staat is de manier waarop hij Filmer aanvalt nog erg conservatief. Hoewel Filmer en Locke tijdgenoten waren trokken ze ieder aan het andere eind van hetzelfde touw.

Bibliografie

- Ashcraft, Richard. "Locke's Political Philosophy." In *The Cambridge Companion to Locke*, geëdit door Vere Chappel, 226-251. Cambridge: Cambridge University Press, 1994. <http://dx.doi.org/10.1017/CCOL0521383714.010>.
- Bulter, Melissa A. "Early Liberal Roots of Feminism: John Locke and the Attack on Patriarchy." *The American Political Science Review* 72 (1978): 135-150. <http://www.jstor.org/stable/1953604>.
- Cohen, Joshua. "Choice and Legitimacy: Locke's Theory of the State." *Philosophy & Public Affairs* 15 (1986): 301-324. <http://www.jstor.org/stable/2265251>.
- Filmer, Robert. *Patriarcha and Other Political Writings of Sir Robert Filmer*, geëdit door Peter Laslett. Oxford: Basil Blackwell, 1949.
- Greenleaf, W. H. "Filmer's Patriarchal History." *The Historical Journal* 9 (1966): 157-171. <http://www.jstor.org/stable/2637691>.
- Hinton, R. W. K. "Husbands, Fathers and Conquerors." *Political Studies* 15 (1967): 291-300.
- Locke, John. "Book I." In *Two Treatise of Government*. Charlottesville: InteLex Corp, 1995. <http://pm.nlx.com.proxy.library.uu.nl/xtf/view?docId=locke/locke.02.xml;chunk.id=div.locke.twotreatises.5;toc.depth=1;toc.id=div.locke.twotreatises.5;brand=default>.
- , "Book II." In *Two Treatise of Government*. Charlottesville: InteLex Corp, 1995. <http://pm.nlx.com.proxy.library.uu.nl/xtf/view?docId=locke/locke.02.xml;chunk.id=div.locke.twotreatises.18;toc.depth=1;toc.id=div.locke.twotreatises.18;brand=default>.
- Parry, Geraint. "Individuality, Politics and the Critique of Paternalism in John Locke." *Political Studies* 12 (1964): 163-177. 10.1111/j.1467-9248.1964.tb00715.x.
- Rutherford, Donald. "Innovation and Orthodoxy in Early Modern Philosophy." In *The Cambridge Companion to Early Modern Philosophy*, geëdit door Donald Rutherford, 11-38. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. <http://dx.doi.org/10.1017/CCOL0521822424.002>.
- Simmons, John A. "Theories of the State." In *The Cambridge Companion to Early Modern Philosophy*, geëdit door Donald Rutherford, 250-273. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. <http://dx.doi.org/10.1017/CCOL0521822424.010>.